

Макаренко І.М

студент,

*Науковий керівник: **Свинаренко Н. О.***

кандидат історичних наук, доцент,

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ ВАЛКІВЩИНИ В СУЧАСНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Історія Валківщини бере свій початок у далекому минулому, це один з найстаріших регіонів Слобожанщини. Валки – урочище, яке було відоме ще з домонгольських часів. Там жили і руські люди, і половці, які прийняли християнство. Навколо самих Валок зустрічається кераміка тих часів. Урвище Валки згадується в російських документах 1501, 1571. Відоме воно було до середини XVII ст., до того часу коли тут було засновано місто Можевський острог, або Валки.

Метою статті є дослідження найвідоміших історичних пам'яток Валківщини у сучасній літературі.

Праці про валківські землі з'явилися уже в період незалежної України. Першими істориками Валківського краю можна по-справжньому вважати І. Скотаря «Валківська старовина» (1993). Це видання дало певне уявлення про історію Валківщини від найдавніших часів і до середини 30-х рр. В цей період виходять роботи довідкового характеру: «Валки» (1992), «Огульці» (1996), а також праці П. Губського про Старий Мерчик (1992, 1995), книжка краєзнавчих нарисів В. Гамана «Валківські верби» (1996), «Валківська енциклопедія» І. Лисенка.

Археологи багато років тому знайшли на території Валківського району осередки культури скіфського періоду. Вони довели, що Валківщина в ті часи була центром культури меланхленів. Ці племена займалися тваринництвом, землеробством і ремеслом. Доказом існування скіфів на території Валківщини служать кам'яні баби, котрі були знайдені в Огульцях та Старому Мерчику на початку XX століття. Кам'яні баби – стародавні кам'яні статуї (до 4м заввишки), що ставилися у кочових народів на могилах і були пов'язані з культом предків. Вони належать до скіфсько-сарматських племен (VII- IV ст. до н. е.) і тюркомовних народів, зокрема, половців. Баби кам'яні зображують чоловічі й жіночі постаті. Деякі дослідники пов'язували їх з зображенням померлих вождів, жерців і жриць у відповідних ритуальних позах. Баби кам'яні, знайдені 1902 р. в Огульцях, були передані до Харківського історичного музею. Нині зберігається одна Кам'яна баба у Старому Мерчику [1, с. 12].

З посиленням кріпосництва на території Валківщини активно будувалися поміщицькі палаци, зокрема в с. Михайлівці (П. Куликовського), у с. Сніжкові (палац П. Базилевського, та П. Задонського), а також величний палац Шидловських у Старому Мерчику.

Відомою пам'яткою архітектури національного значення Валківського району є палацово-парковий комплекс «Старомерчанський». Садиба й парк др. половини XVIII ст. у селищі Старий Мерчик занесені до Списку історичних населених пунктів України. Палацово-парковий ансамбль занесений до Державного реєстру національного культурного надбання у 1999 р.. Даний ансамбль складається із семи об'єктів. Це чи не єдиний комплекс на території колишньої Російської імперії, який не зазнав перебудов. Крім цього, садиба у смт. Старий Мерчик має значну історичну цінність, пов'язану з іменами видатних діячів історії Слобожанщини. Ця садиба заснована у кінці XVII – початку XVIII ст. полковниками Ізюмського слобідського козацького полку Шидловськими. У кінці XVIII ст. перебудовувалась її власником Г. Р. Шидловським. У 1777-1778 рр. Григорій Романович Шидловський на місці старого дідівського палацу побудував новий сучасний палац. У 1881 р. садиба була придбана Є. М. Духівським. Шидловський належав до найбільш заможних верств харківського дворянства. Він мав зв'язки з московською знаттю та дружні стосунки з дворянською інтелігенцією, зокрема, з О. Палцином, відомим письменником, поетом та перекладачем, організатором і беззмінним керівником просвітницького гуртка на Сумщині. Каразін Василь Назарович, який також входив до числа членів «Попівської Академії. Офіційно автором палацу в Мерчику вважається харківський губернський архітектор П. А. Ярославський, хоча його авторство документально не підтверджено. Питаннями атрибуції палацу займалися багато дослідників.

Існували й інші будинки, які, на жаль, не збереглися до наших днів. Це особняки Яхонтових у Кантакузівці, Циглерів у Рідкодубі, Орлових у Михайлівці, Задонських у Сніжкові. Всі вони також знищені комуністами.

Лише в кінці XVIII ст. на Валківщині починаються з'являються перші споруди у стилі класицизму. Будуються цегляні церкви: Рогозівська (1777), Преображенська (1778), Покровська (1880) у Новому Мерчику, Покровська в Огульцях (1880), Троїцька в Михайлівці (1855) [1, с. 108]. На жаль, майже всі культові споруди на Валківщині були знищені більшовиками у 1930-х роках. Пощастило тільки жителям с. Високопілля – там церква залишилася неушкодженою.

Заснування першої церкви у Високопіллі відносять до 1644 р., потім, в 1711р. храм було повністю знищено під час набігів татар. По опису Високопільського священика отця Василя храм Святого Миколая був відновлений в 1717 р. А завдяки зусиллям майора Заварикіна та місцевих селян у 1806 р. був збудований кам'яний храм. На відміну від інших сіл України старовинна Свято-Миколаївська церква не тільки збереглась, а і весь час діяла. Навіть використання її як кулеметного гнізда та німецької конюшні під час військових дій 1941–1943 рр. дозволило їй залишитись неушкодженою. В радянський період храм успішно діяв поруч з сільським клубом, приймальним пунктом заготкооперації, буфетом, школою, дитсадком. Мелодійний передзвін в християнські свята досягав до найвіддаленіших куточків села. Зараз храм постійно оновлюється. За останній час збудований металевий паркан, встановлене водяне опалення, телефон, реставрований

зовнішній вигляд, закінчено художнє оформлення залу та вівтарю. У 2006 р. храму виповнилось 200 років.

До ХХ ст. на Валківщині музеї не будувалися. Лише деякі поміщики мали приватні зібрання художніх картин, коштовних меблів, фарфору. І лише в кінці 1950-х рр. більшовики почали запроваджувати прокомуністичні музеї. Серед них: Сніжківський (1959). Старомерчицький (1960), Огульцівський (1967), Валківський (1977), Високопільський (1980), Благодатненський (1982) та ін.. У 1992 розпочалося створення першої в історії району державної музейної установи – Валківського краєзнавчого музею. Музей було створено за активної підтримки валківських письменників Петра Панча і Василя Минка. Нині у структурі музею діють такі відділи: історії, літератури і мистецтва, природи. Основу колекції становлять експонати громадського музею, серед найцінніших – матеріали розкопок Мерчицької археологічної експедиції (античний посуд, знаряддя праці, рештки зброї), гончарні роботи майстрів Ф. Гнідого та Б. Цибульника, особисті речі П. Панча, В. Минка, В. Кочевського, В. Гамана, Ю. Булаховської, М. Частія, М. Андрусенка; письмові свідчення жертв голодомору 1932-1933; колекції рукописів, нумізматики, українських вишивок, опудал птахів і тварин; фото та кінодокументи.

На цій землі жили люди ще з давніх давен . Звісно, за тисячі років території зазнали істотних змін. Через Валківщину, між лісами й болотами, проходив сумно відомий Муравський шлях – шлях із Криму на Московію, яким здійснювали набіги за здобиччю та невільниками кримські і ногайські татари. Тут з давніх-давен жили сильні духом та сміливі люди, які були небайдужими до своєї країни, які багато і плідно працювали і боролися за свободу та рівність. Тому доволі велика кількість різних повстань вибухала за період становлення Валківщини. А наші сучасники зберігають залишки старовини, інформацію про славних сучасників у Валківському краєзнавчому музеї.

Список використаних джерел:

1. Лисенко І. Валківська енциклопедія. У 2 т. Т. 1. – Х.; К.; Нью-Йорк, 2000. – 400 с.
2. Скотар І. Ф. Валківська старовина: Історико-краєзнавчий нарис. – Х.: РВП «Оригінал», 1993. – 80 с.
3. Валки (місто) – Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>